

Kršćanska biblioteka

www.monfortanci.com

RAZLIKOVANJE DUHOVA

Razlikovanje duhova

Već smo u putu čišćenja govorili o ovoj temi. Donosimo cijeli tak članak i dodajemo nove elemente nauka o razlikovanju duhova koje svetačka tradicija na poseban način veže uz duhovni rast na putu prosvjetljenja.

Za put čišćenja smo kazali. Na život čovjeka općenito a posebno na njegovu nutrinu djeluju mnogi nutarnji i vanjski faktori i poticaji koji imaju različite učinke a i sam njihov izvor u duhovnom smislu je različit. Osim naših slobodnih čina, koji su posve od nas proizašli i za koje mi snosimo pred Bogom odgovornost, ima u nama mnoštvo nutarnjih nesvojevoljnih pokreta, misli, čuvstava, želja utisaka radosti i žalosti, kojima nedostaje s naše strane bilo pažnja razuma, bilo pristanak volje, da budu slobodni čini, ćudoredno dobri ih zli, i dosljedno, vrijedni nagrade ili kazne pred Bogom.

Premda i u tim slučajevima oni djeluju naše moći, naše duševne moći u njima sudjeluju ipak njihov pokretač u tim slučajevima može biti različit, Bog i dobar anđeo, duh svijeta, utisci s masmedija pa i sam đavao. Budući da ti pokreti naših moći redovito su kao poticaj a nekada i priprava za naše slobodne i voljen čine, vrlo je važno, ne samo da ih na vrijeme osjetimo i pratimo, nego da napose raspoznamo dolaze li oni od dobrog duha, kako bismo ih mogli slijediti, ili od zlog duha, kako bismo ih odmah odbacili.

Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta potiče vjernike na duhovno razlučivanje između dobra i zla, a na poseban način se u Novom zavjetu govori i o raspoznavanju ili razlikovanju duhova. To susrećemo u Poslanicama sv. Pavla i sv. Ivana (1 Kor 12, 10; 1 Iv 4, 1). Evanđelja ustvari više posvećuju pozornost riječima i djelima Isusa Krista, dok Poslanice, naprotiv, suočene s problemima kršćanskih zajednica, posvećuju više pozornosti principima i teoriji. Tako bi se moglo reći da se duhovno razlučivanje i razlučivanje duhova nalazi življeno u Evanđeljima i domišljeno i obrazloženo u Poslanicama.¹

Osim izričita spomena razlikovanja duhova (1 Kor 12,10), koristi se i pojmovi ispitivanja, kušanja, provjere. Čovjekov život i život zajednice podlozan je sudu Božjemu, kome treba donijeti dobre plodove. Stoga, Bog je prvi i temeljni razlikovatelj, Onaj koji proniče ljudsko srce. Bog u povijesti je "Bog koji prosuđuje srca naša" (1 Sol 2,4). Za Pavla razlikovanje čini dio dinamizma potrage za kršćanskom autentičnošću te stoga dar razlikovanja treba trajno buditi, tj. razvijati. Svaki kršćanin, koji je iskusio Duha Božjega, treba se odgojiti u tom duhovnom prepoznavanju, tj. u duhovnoj finoći koja se održava u njegovu identitetu. Nekima Duh udjeljuje poseban dar razlikovanja duhova (1 Kor 12,10), tj. sposobnost da prepoznaju dolazi li određeno nadahnuće od Duha Božjega ili od zloduha.

Dakle kršćanski život iziskuje jedno razlučivanje, osobito u »spoznaji Boga« (Rim 1 28) i traženju njegove »volje« (Rim 1,18). A razlučiti djelovanje Božje od drugih duhovnih djelovanja uvijek znači uočiti znakove Božje volje o čovjeku. Razlučivanje u stvarnosti znači da je osoba kadra, uz pomoć Duha Svetoga, uočiti znakove Božje volje i protumačiti ih u svjetlu vjere. To je jedna sposobnost da se u određenoj situaciji preuzme moralna odluka u skladu s Evanđeljem.

Da bi bio sposoban razlučivati ono što je volja Božja, kršćanin treba ispunjavati određene uvjete. U tome smislu neki su Pavlovi tekstovi upravo ključni za razlučivanje jer nam pokazuju u čemu je bit duhovnog razlučivanja.

»Ne suobličujte se ovom svijetu, nego se preobrazujte obnavljanjem svoje pameti, da možete razabirati, što je volja Božja, što li je dobro, Bogu milo, savršeno« (Rim 12, 2). A razabirati znači uočavati znakove Božje volje i razlučivati ih od suprotnih znakova. To je duhovni put traženja Božje volje u svjetlu vjere.

¹ Ukazujemo na dobar prikaz problematike o razlikovanju duhova pod raznim vidicima F.Rossi i I.De la Potterie, *Il discernimento spirituale oggi*, Fies Rim, 1988.

»Sve provjeravajte: dobro zadržite, svake se sjene zla klonite«...« Zato ne budite nerazumni, nego shvatite što je volja Gospodnja« (1 Sol 5, 21-22; Ef 5 17). Da bi se moglo »dobro«, koje je Božji dar, tražiti i »zlo«, koje nije od Boga, odbaciti mpotrebno je razlučivanje. Ono je upravo jedna jaka težnja prema dobru. »Dobro« se pak izjednačuje s Božjom voljom, koju kršćanin treba uvijek tražiti, i prihvaćati. Tako Božjoj volji odgovara ono što se podudara s Božjim planovima, što cjelovito unapređuje čovjeka i dovodi ga do toga da živi po zapovijedi ljubavi. To je od dobrog duha, a ono što ga zatvara u sebe i dijeli od drugih, od zlog je duha Bog može objaviti svoju volju izravno, kao što je objavio sv. Pavlu (usp. Dj 9, 3). No, redoviti je put traženja Božje volje, kada nije određena, po znakovima koji se upoznaju uz pomoć duhovnog razlučivanja.

»Da ljubav vaša sve više i više raste u spoznanju i potpunu pronicanju, te mognete prosuditi što je najbolje« (Fil 1, 9-10). Plod je jače ljubavi spoznaja razlučivanje »onoga što je bolje« (Rim 2,18). Snaga razlučivanja raste s rastom ljubavi Tako je razlučivanje više nego općenito pristajanje uz nešto, ono je jak doživljaj budnosti i zrelosti koji osposobljuje kršćane za čvrstu odgovornost.

»Da više ne budete nejačad kojom se valovi poigravaju i koje goni vjetar nauka u ovom kockanju, u lukavosti što put krči zabludi. Nego istinujući u ljubavi, da poradimo te sve uzraste u njega, koji je glava, Krist« (Ef 4, 14-15). Ova duhovna snaga zrelog kršćanina nije samo od ljudskog razlučivanja nego od Duha Svetoga, koji objavljuje božanske tajne. Razlučivanje postaje duhovno po djelovanju Duha. Po njemu i kršćani postaju duhovno zreli.²

U iskustvu življenja vjere Duh Sveti i zao duh ne pojavljuju se prvenstveno izvan nas kao predmet promatranja, nego se njihovo djelovanje uvijek očituju u našem nutarnjom pokretima i prvim poticajima. Duhovnim razlučivanjem nastoji se motriti ozračje iz kojega dolaze naša djela, smjer kamo vode te njihov uzrok.

Donosimo sažetak nekih evanđeoskih kriteriji razlikovanja duhova:

- Prvo pravilo je dao sam Isus gledati plodove! „Prepoznati ćete ih po njihovim plodovima“ (Mt 7,20). Dobar i zao duh se poznaju po plodovima: »A očita su djela tijela. To su: bludnost, nečistoća, razvratnost, idolopoklonstvo, vraćanje, neprijateljstva, svađa, ljubomora, srdžbe, spletkarenja, pijančevanja, pijanke i tome slično... Plod je pak Duha: ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost« (Gal 5,19-22; usp. Ef 5,8-10; Rim 7,4-5.19-20);

- Crkveno zajedništvo! Autentični darovi Duha jesu oni koji izgrađuju Crkvu; (1 Kor 14,4) i koji su na njezinu »korist« (1 Kor 12,13). Duhovno iskustvo Duha se slaže sa službenom naukom Crkve. On pomaže da se učenje Crkve bolje shvati: »Ako u vama ostane što čujete od početka i vi ćete ostati u Sinu i Ocu« (1 Iv 3, 24).

- Biti otvoren crkvenoj poučljivosti. S jedne strane Bog daje sigurnost da on zove, a s druge taj poziv treba potvrditi crkvena zajednica, tj. njezini odgovorni; Sukladnost posebnih darova Božjih sa zajedničkim učenjem Crkve (usp. 1 Kor 14 17-18- 15 1-8)

- Svjetlost i mir! Darovi Duha nisu slijepi poticaji koji stvaraju teškoće i nered, nego rasvjetljuju osobu te joj daju unutarnji mir; (usp. 1 Kor 14,32; Rim 14,17-18).

- Djelotvorna ljubav prema Bogu i ljudima veliki je znak Duha Svetog. Što se više živi po Kristovoj zapovijedi ljubavi, postaje se osjetljiviji za poticaje Duha. Plod sve jače ljubavi je spoznaja i razlučivanje »onog što je bolje« (Rim 2, 18). Ljubav je kao neki »instinkt« duhovnog razlučivanja.

² U ovom izlaganju uglavnom se oslanjamo na R. Prkačin, *Teorija i praksa duhovnog razlučivanja*, u *Obnovljeni život* (3) 2003, str. 217 -245.

- Isus je Gospodin! Najviši kriterij razlikovanja duhova jest odnos prema Isusu: "Nitko pod djelovanjem Duha ne može pogrditi Isusa" (usp. 1 Kor 12,3).

- Duhovni doživljaj Duha posvećuje i svjedoči, no nikad se ne protivi evanđeoskim vrednotama, niti sakramentima, niti javnom nauku Crkve: »I Duh je koji svjedoči, jer Duh je istina... Ako primamo svjedočanstvo ljudi, svjedočanstvo je Božje veće« (1 Iv 5, 7-9).

Duhovno razlučivanje se ne postiže na brzinu. Razlučivanje je proces koji redovito podrazumijeva ozbiljnost kršćanskoga života, posebno redoviti ispit savjesti, dobro poznavanje samoga sebe i dinamika duhovnog života, uključuje upoznavanje djelovanja, kako mogućih duhovnih pokretača misli i osjećaja tako i duhovnih utjeha i suhoća, koji mogu biti znakovi Božje volje.

A ona je uvijek cilj duhovnog razlučivanja. Naime, direktni je cilj duhovnog razlučivanja da se po znakovima otkrije ono što Bog hoće. Bog upravo preko misli i osjećaja u molitvi redovito otkriva čovjeku znakove svoje volje. Treba ih razlučiti od drugih znakova, upoznati i usvojiti. U tom smislu je razlučivanje nenadomjestivo. Na taj način duhovno razlučivanje nije neka ljudska tehnika. Ono je pravo umijeće duhovnog života, ono je molitva u kojoj se, uz pomoć milosti, ulazi u dijalog s Bogom i prepoznaje njegov plan za konkretni život.

Razlikovanje je duhova vrlo zahtjevan posao koji traži čitav niz ljudskih sredstava. Duh Sveti puše kamo hoće, on je savjetnik, ali ne došaptava gotova rješenja bez čovjekova napora da traži i da nađe istinu. Za duhovno rasuđivanje potrebno je mnogo vremena, sabranosti i duhovne zrelosti. Za plodnu upotrebu tog dara potrebna je ne samo svjesna podložnost Bogu, nego i ovisnost o Crkvi, smisao za cjelinu Crkve. Dar razlučivanja duhova dan je čitavoj Crkvi, ne samo pojedincima. Kad su posrijedi važne odluke, morao bi pojedinac svoje dojmove, unutarnje pokrete uvijek otkriti iskusnim ljudima da ih provjere. Ako se ispituju gibanja u zajednici, onda ona mora sudjelovati u rasuđivanju.

Preduvjeti za autentično duhovno razlučivanje se nutarnja sloboda u dovoljnoj mjeri, pristajanje uz volju Božju u njegovu riječ, te istinoljubivost i spremnost na promjene u svome životu. Budući da se za duhovno razlučivanje traži normalno psihičko zdravlje, psihički opterećene osobe će imati puno poteškoća u ovoj praksi zbog prisilnih nutarnjih poticaja i praksi. U takvim slučajevima ako je to potrebno valja potražiti stručnu pomoć psihologa.

Duhovno razlučivanje po sebi može biti karizma, tj. izvanredni Božji dar po kojem se prima posebna spoznaja s obzirom na razlučivanje. Tu karizmu prati potpuna sigurnost s obzirom na predmet razlučivanja što su imali mnogi sveci. A drugi način duhovnog razlučivanja je stečeno. Ono se postiže uz redovitu milost Božju i uz određena pravila Svetog pisma, Crkve, iskustva svetaca i vlastite spoznaje. Redovito ga prati moralna sigurnost u predmetu razlučivanja.

Duhovno rasuđivanje nije samo ljudska razboritost ni pastoralna mudrost ili snalažljivost, nego je dar odozgo. Stečena znanja i iskustva za njega nisu dovoljna sama po sebi. Zato svatko tko dobiva i upotrebljava taj dar mora biti spreman da ga vodi Duh Božji koji nadilazi naravne sile i sposobnosti. Mora pustiti da ga upravlja smjerom koji je možda protivan njegovim naravnim željama, shvaćanjima i nagnućima. Taj dar čovjek može upotrebljavati samo ako stalno živi u svjesnoj ovisnosti o Bogu kojemu se potpuno predao. Pritom čovjek ipak ne prestaje upotrebljavati svoje sposobnosti razuma, volje i srca.

Na kraju ovog prikaza puta donosimo pravila za raspoznavanje raznih duhova u duši sv. Ignacija Loyolskog. To je svakako jedan od klasičnih tekstova katoličke svetačke tradicije. Naravno da su ona vezana uz ignacijanske duhovne vježbe ali mnogi isusovci na primjer A.

Brou,³ kada izlažu nauk sv. Ignacija o molitvi uče da su pravila prvog tjedna duhovnih vježbi ona koja više održavaju duhovnu dinamiku prvog perioda duhovnog života, put čišćenja pa ih iz toga razloga i donosimo.

Prema svetom Ignaciju pod izrazom *dobri* treba razumjeti Boga i dobe anđele, a pod imenom *pod imenom zloga duha* (đavla našu grijehom ranjen narav, naše neuredne strasti i navike). Puno ljudi, koji osjećaju u sebi ove nutarnje pokrete, a da na njih nimalo ne paze, nego ih slijede ili odbijaju naslijepo već prema časovitim raspoloženjima. Razumije se, da od toga trpe veliku štetu.

Četiri prva pravila, što ih je dao sveti Ignacije, označuju, koji su to pokreti i kako ćemo prepoznati da li dolaze od dobrog ili od zloga duha.

Tu vidimo način djelovanja dobrih i zlih duhova u duši općenito ovise o moralnom stanju u kojem se duša nalazi. Ako je čovjek u stanju smrtnog grijeha, a ništa ne poduzima da ga se oslobodi, i ako još pada iz grijeha u grijeh, zao duh redovito će na njega djelovati onim što mu je ugodno; tješiti će ga, ispunjavat će mu maštu slikama o užicima, o bogatstvu, o častima. Ravnajući se prema ukusu takvoga čovjeka i pogodujući njegovim strastima, nastoji ga sve više vezati za zemaljska dobra, a udaljiti od misli na Boga.

Na takvog čovjeka *dobri* duh djeluje posve drugačije. On mu nadahnjuje spasonosne misli, koje ga uznemiruju u njegovim užicima. Pokušava ga iz tog stanja trgnuti grižnjom savjesti, ulijeva mu spasonosan strah pred smrću i vječnim kaznama te ga tako nastoji izvući iz grijeha i vratiti na Božji put.

Kod čovjeka koji se želi iskreno posvetiti Božjoj službi i napredovati u kreposti, način djelovanja dobrog i zloga duha biti će obrnut nego u prijašnjem slučaju. Kad *dobri* duh vidi da duša uz njega pristaje, nastoji je tješiti i hrabriti u poteškoćama. Dapače joj pomaže ukloniti poteškoće što ih susreće na putu pojedinih kreposti. Rasvjetljuje je obilje duhovnog svijetla i jača njenu volju, a povećava u njoj vjeru, ufanje i ljubav, ispunja je mirom i radošću. Sve to sv. Ignacije naziva duhovnom utjehom.

Zao duh naprotiv uznemiruje revnu dušu i žalosti je. Budi u njoj pokrete dosade, žalosti, nepouzdanja i odvratnosti od služenja Bogu. Nastoji je tako uvjeriti kako neće moći ustrajati na putu ozbiljnog kršćanskog života što ga je prigrlila. Povećava joj poteškoće u postizavanju kreposti. Budi u njoj zle strasti i navodi je da im popušta. Uznemiruje savjest, izaziva skrupule, unosi u nju pretjerani strah i duhovnu tamu... To je takozvana duhovna žalost ili duhovna suhoća.⁴

Pravila sv. Ignacija za raspoznavanje duhova **u prvom tjednu**: „Pravila da se na neki način osjete i prepoznaju različiti pokreti koji se izazivaju u duši: *dobri* da ih prigrlimo, *zli* da ih odbacimo; a odgovaraju više prvom tjednu.

Prvo pravilo. Osobama koje gomilaju smrtni grijeh na smrtni grijeh običaje neprijatelj redovito iznositi prividne naslade, zavodeći ih na maštanje o sjetilnim ugodnostima i o nasladama da ih tako što više održi u njihovim manama i grijesima i da ih njima još više optereti. Dobar pak duh služi se kod takvih protivnim načinom: on ih bode i grize unutarnjim glasom savjesti.

Drugo pravilo. Kod ljudi koji odlučno napreduju u čišćenju duše od grijeha, a u službi Boga, našega Gospodina, idu od dobra na bolje, događa se protivno od onoga o čemu se govori u prvom pravilu. U tom slučaju vlastito je, naime, zlu duhu da grize, da žalosti i da stavlja zapreke duši, uznemirujući je lažnim razlozima da ne ide dalje. Dobrom pak duhu vlastito je da bodri i jača, da tješi i da do suza gane, da nadahnjuje i miri, olakšavajući sve i uklanjajući sve zapreke kako bi napredovali u dobru.

³ A. Brou, *Sant Ignazio maestro d orazione*, Rim, str. 220.

⁴ Vidi J. Gusić, *Božji putovi*, Zagreb 1969, str. 502-504.

Treće pravilo. O duhovnoj utjesi. Utjehom nazivam kad se u duši pojavi neki unutarnji pokret uslijed kojeg ona usplamti ljubavlju prema Stvoritelju i svome Gospodinu te više ne može ljubiti ništa što je stvoreno na licu zemlje samo u sebi, nego u Stvoritelju svih stvari. Isto tako kad lije suze, koje potiču na ljubav prema Bogu i našem Gospodinu, dolazile one ili od boli zbog grijeha ili zbog muke Krista, našega Gospodina, ili zbog čega mu drago što izravno smjera u njegovu službu i proslavu. Napokon nazivam utjehom svako množenje ufanja, vjere i ljubavi i svako unutarnje veselje koje poziva i privlači k nebeskim stvarima i na rad oko spasenja vlastite duše, dajući joj mir i pokoj li njezinu Stvoritelju i Bogu.

Četvrto pravilo. O duhovnoj suhoći. Duhovnom suhoćom nazivam sve ono što je protivno trećem pravilu, kao što je zamračenost duše, uzburkanost u njoj, pobude na niske i zemaljske stvari, nemir uslijed različitih uzrujavanja i napasti što nas potiče na nepouzdanje, bez nade, bez ljubavi, gdje se sva duša osjeća lijenom, mlakom, žalosnom i kao rastavljenom od Stvoritelja i svoga Gospodina. Kao što se, naime, utjeha protivi suhoći, tako su i misli što se rađaju iz utjehe protivne mislima koje dolaze od suhoće.

Peto pravilo. U vrijeme duhovne suhoće ne valja mijenjati ništa, već treba ostati čvrsto i ustrajno kod odluka i odredbi koje je tko imao dan prije takve suhoće ili u određenju u kojem je bio u predašnjoj utjesi. Kao što nas, naime, u vrijeme utjehe vodi i savjetuje dobar duh, tako u vrijeme n utješnosti i suhoće zao; s njegovim pak prišaptajima ne možemo naći put kojim ćemo nešto pravo odlučiti.

Šesto pravilo. Premda za neutješnosti ili suhoće ne smijemo mijenjati prijašnjih odluka, ipak je vrlo korisno ako se odlučno okrenemo protiv same suhoće, pa, na primjer, nastojimo više oko molitve, razmišljanja i mnogog ispitivanja te se damo na to da na primjeren način činimo Više pokore.

Sedmo pravilo. Onaj tko je u suhoći neka razmišlja kako ga Gospodin kuša, prepustivši ga njegovim prirodnim silama da se opire različnom uznemiravanju i napastovanju neprijatelja. A on se može oduprijeti s pomoću Božjom, koja ga nikad ne ostavlja premda je jasno ne osjeća jer mu je Gospodin oduzeo njegovu izvanrednu revnost, veliku ljubav i jaku milost, ostavivši mu ipak dovoljno milosti za vječno spasenje duše.

Osmo pravilo. Tko je u suhoći, neka nastoji da se uzdrži u strpljivosti, koja je oprečna napastovanjima što ga salijeću, i neka misli da će uskoro biti utješten, služeći se sredstvima protiv takve suhoće, kako je rečeno u šestom pravilu.

Deveto pravilo. Tri su poglavita razloga s kojih nas obuzima suhoća. Prvi je što smo mlaki, lijeni i nemarni u svojim duhovnim vježbama: i tako se zbog naših vlastitih pogrešaka duhovna utjeha udaljuje od nas. Drugi je da nas Gospodin iskuša što vrijedimo i koliko napredujemo u njegovoj službi i proslavi bez tolikih nagrada utjehama i velikih milosti. Treći je da steknemo pravu spoznaju i svijest te da na dnu duše osjetimo kako nije u našoj vlasti da steknemo ili održimo veliku pobožnost, žarku ljubav, suze, ni koju drugu duhovnu utjehu, već da je sve to dar i milost Boga, našega Gospodina, i da ne gradimo gnijezda u tuđoj kući, dižući glavu u nekoj oholosti ili u taštoj slavi, pripisujući sami sebi onu pobožnost ili druge pojave duhovne utjehe.

Deseto pravilo. Onaj tko se nalazi u utjesi, neka pomisli kako će mu biti kad opet nastupi suhoća i neka prikuplja nove sile za ono vrijeme.

Jedanaesto pravilo. Onaj tko osjeća utjehu neka nastoji da se što dublje ponizi i poništi, promišljajući kako malo vrijedi za vrijeme suhoće bez onakve milosti i utjehe. Naprotiv, onaj tko se nalazi u suhoći, neka pomisli kako mnogo može s dovoljnom milošću koja mu je dostatna da se opre svim svojim neprijateljima crpeći snagu od svoga Stvoritelja i Gospodina.

Dvanaesto pravilo. Neprijatelj se vlada poput žene, jer je slab snagom, a jak voljom. Ženi je, naime, kad se svađa s nekim muškarcem vlastito da izgubi srčanost te nagne u bijeg

tek što ovaj pokaže da je se ne boji, i obratno, ako muž stane uzmicati gubeći srčanost, onda su srdžba, osvetljivost i bijes žene vrlo veliki i bez svake mjere. Isto je tako vlastito neprijatelju da izgubi snagu i srčanost, a napasti da nagnu u bijeg tek što se osoba koja se duhovno vježba pokaže neustrašivom u borbi protiv napasti neprijatelja, radeći upravo sasvim protivno. Naprotiv, stane li se egzercitant u napastima plašiti i gubiti srčanost, tada nema na licu zemlje tako divlje zvijeri kao što je neprijatelj ljudske prirode u provođenju svoje paklene namisli s tako golemom zlobom.

Trinaesto pravilo. Isto se tako on vlada poput lažnog ljubavnika kad želi da ostane skrovit i u potaji. Kao što, naime, takav lažan čovjek, koji govori sa zlom namjerom da bi zaveo kćer dobra oca ili ženu dobra muža, traži da se nikome ne kazuju njegove riječi i nagovaranja, pa se, naprotiv, vrlo ljuti kad kćerka oda ocu ili žena mužu njegove laskave riječi i opaku nakanu, jer odmah lako razabire da neće uspjeti u započetom pothvatu, isto tako i neprijatelj ljudske prirode, kad sa svojim lukavštinama i nagovaranjima navali na dušu pravednika, želi i traži da sve ostane tajno. No kad ona to otkrije ili svom dobrom ispovjedniku ili kojoj drugoj duhovnoj osobi koja dobro poznaje njegove varke i lukavštine, tada ga to vrlo muči jer uviđa da neće uspjeti svojom započetom zloćom budući da su otkrivene njegove očite spletke.

Četrnaesto pravilo. On se vlada i kao vođa kakve vojske da osvoji i opljačka što želi. Kao što, naime, ratni vođa i zapovjednik vojske, utaborivši se i izvidjevši snagu i položaj nekoga utvrđenog građa, navaljuje na nj sa slabije strane, tako isto i neprijatelj ljudskoga roda uhodi i sa svih strana izviđa sve naše kreposti, bogoslovne, stožerne i ćudoredne, pa gdje otkrije da smo slabiji i oskudniji što se tiče našega vječnoga spasenja, s te strane nasrće i nastoji nas svladati...

Pravila glede skrupula: Da se osjete i raspoznaju skrupuli i napastovanja našega neprijatelja, služe slijedeća pravila.

Prvo pravilo. Skrupulom obično zovu ono što proizlazi iz našeg vlastitog suda i slobode, tj. kada ja slobodno stvorim sebi sud da je nešto grijeh što nije grijeh, npr. kad netko slučajno pogazi križ od slamki pa onda vlastitim sudom sudi da je sagriješio. A to zapravo i nije skrupul, već krivi sud.

Drugo pravilo. Pošto sam pogazio onaj križ, ili nešto pomislio ili rekao, ili učinio što drugo, dođe mi izvana misao da sam sagriješio, a s druge mi se opet strane čini da nisam sagriješio; kraj svega toga osjećam neki nemir, koliko, naime, sumnjam i koliko ne sumnjam. To je pravi skrupul i napast koju uzrokuje neprijatelj.

Treće pravilo. Prvog skrupula iz prvog pravila treba se nadasve čuvati jer je čitav zabluda; ali onaj drugi iz drugog pravila za neko je vrijeme vrlo koristan duši koja se predaje duhovnim vježbama; dapače, takvu dušu uvelike pere i čisti jer je veoma odvaja od svakog privida grijeha, prema onoj sv. Grgura: dobrim je dušama vlastito da i ondje nazrijevaju grijeh gdje nema nikakva grijeha.

Četrto pravilo. Neprijatelj veoma gleda na to da li je koja duša gruba ili osjetljiva. Ako je osjetljiva, nastoji da je učini još osjetljivijom, sve do krajnjih granica, ne bi li je to lakše zbunio i smeo; ako, na primjer, opazi da neka duša ne pristaje ni na smrtni ni na laki grijeh, pa ni na sam privid promišljenoga grijeha, kad već ne može da je navede da padne u nešto što je prividno grijeh, neprijatelj nastoji da ona bar smatra grijehom nešto što nije grijeh, na primjer koju riječ ili najneznatniju pomisao. Ako je pak duša gruba, neprijatelj će gledati da je učini još grubljom. Na primjer, ako prije nije marila za lake grijeha, nastojat će da ne mari ni za smrtna; ako je pak prije nešto marila za grijeha, neka sada mari manje ili nikako.

Peto pravilo. Želi li duša da u duhovnom životu napreduje, treba da uvijek postupa protivno od neprijatelja. Na primjer, ako neprijatelj kuša da je učini grubljom, neka nastoji da

bude nježnijom. Na isti način, ako neprijatelj nastoji da je učini nježnijom, ne bi li je naveo da pretjera, neka duša gleda da se ustali u sredini ne bi li se potpuno smirila.

Šesto pravilo. Kad takva dobra duša hoće da rekne ili da učini nešto što odgovara duhu Crkve ili predajama naših pređa, a što je na slavu Boga, našega Gospodina, pa joj izvana dođe misao ili napast da ne rekne i da ne učini takvo što, navodeći joj prividne razloge, kao da je to taština i slično, tada treba da digne pamet k svome Stvoritelju i Gospodinu pa, vidi li da to odgovara dužnoj službi Njemu ili joj se bar ne protivi, onda treba da učini posve protivno od te napasti te da sa sv. Bernardom odgovori: »Niti zbog tebe po-čeh, niti ću zbog tebe svršiti.«⁵

Prkačin još na ovaj način preciriza pastoralnu primjenu pravila sv. Ignacija. Uz prvi način duhovnog razlučivanja koji je prema sv. Ignaciju Lojolskom posebni dar Božji, u redovitoj se praksi traženja Božje volje primjenjuju dva načina osobnog razlučivanja. Dok se prvi način sastoji u razlučivanju nutarnjih pokreta, drugi način se obavlja uz uočavanje koristi i štete u svjetlu vjere.

Prvi način osobnog duhovnog razlučivanja: Ovaj način se sastoji u razlučivanju nutarnjih pokreta i duhovnih doživljaja, potaknutih nutarnjim ili vanjskim uzrokom. Razlučivanje se vrši kroz mislenu molitvu. Sama pak praksa razlučivanja ime važne sastavnice koje se mogu prilagoditi konkretnoj situaciji. Evo tih sastavnica:

- Nužno je izabrati neki konkretni predmet u kojemu će se tražiti znakove Božje volje. Izabrani predmet treba biti moralno dobar ili barem moralno neodređen, ne smije biti već određen ili zabranjen nekim zakonom, treba biti u djelokrugu vlasti osobe koja razlučuje. Takav je primjerice izbor zvanja, prihvaćanje ili odbijanje neke službe, odricanje pušenja...

Određeno vrijeme mislene molitve, na temelju izabranog predmeta ili teksta Svetog pisma. Dobro je na početku molitve Bogu prikazati predmet razlučivanja i molitvi za milost upoznavanja volje Božje, s obzirom na predmet. Vrijeme određene molitve se može skratiti ili produljiti prema potrebi.

- Kroz određeno vrijeme molitve mogu se uistinu doživjeti razni nutarnji pokreti i poticaji te razne duhovne utjehe i duhovne suhoće. Uz razlučivanje podrijetla djelovanja može se jasnije upoznati na što nas Božji Duh potiče i što je za nas više Božja volja. Tako se može spokojnije donijeti svoju odluku i učiniti svoj izbor.

- Vlastiti izbor, kao rezultat razlučivanja, treba Bogu prikazati, i moliti ga za potvrdu i blagoslov dotičnog izbora. Ponovo se može razlučiti djelovanje Duha Svetoga od drugih djelovanja. Kako u duhovnim razlučivanjima nema nepogrešivosti, može doći do nekih nepravilnosti, pa se može ponoviti ovaj proces osobnog razlučivanja.

Drugi način: U ovom načinu razlučivanja nema nekih nutarnjih pokreta, već u duši vlada mir te se osoba služi svojim naravnim silama. S obzirom na predmet razlučivanja treba se ispitati najprije koje su koristi, a onda koje su štete. Uspoređivanjem tih dviju prosudbi može se doći do veće jasnoće s obzirom na željeni predmet.

Ovaj način ima sljedeće sastavnice: Izabrati predmet o kojem bi trebalo razlučivati te doći do veće jasnoće s obzirom na volju Božju.

Odrediti vrijeme molitve imajući pred očima cilj razlučivanja, tj. slijediti ono što je više na proslavu Boga i spasenje duše. To je osnovni kriterij svakog razlučivanja.

Moliti Gospodina da usmjeri naše misli i osjećaje prema svojoj volji.

U vrijeme određeno za molitvu lagano se ispitati o svakoj točki izabranog predmeta, ispitujući koristi i štete o predmetu razlučivanja. Cilj razlučivanja se ne smije nikad izgubiti izviđa, tj. slava Božja i spas duše.

⁵ Ignacio de Loyola, *Načela jezuita*, Mladost Beograd, 1987, str 114 – 117 i 120.

Uspoređivanje svoji doživljaja i traženje Božje volje u željenom predmetu. Tako se može mirnije donijeti konačna odluka s obzirom na predmet, Učinivši konačnu odluku u molitvi, prikazati je Bogu i moliti ga da ju potvrdi, ako je to na njegovu veću slavu. Božja potvrda se može donekle otkriti razlučivanjem nutarnjih pokreta i doživljaja za vrijeme zahvalne molitve. Tako se ispitivanjem pozitivnosti i negativnosti o dotičnom predmetu te njihovim uspoređivanjem uistinu može doći do spoznaje određenih znakova Božje volje. Time se pokazuje duhovna vrijednost ovog načina traženja Božje volje.⁶

Isusovac p. A. Brou,⁷ uči d su **pravila o razlikovanju duhova drugog tjedna duhovnih vježbi ona koja više održavaju duhovnu dinamiku put prosvjetljenja.**

Pravila za razlikovanje duhova sveti je Ignacije podijelio u dva dijela: jedna je dao za one koji obavljaju prvi dio duhovnih vježba, a druga je dao za one, koji žele poći dalje, i u drugom i trećem dijelu duhovnih vježba namjeravaju zacrtali osnovne poteze savršenijeg duhovnog života.

Tu se svetac pokazuje kao dubok poznavalac duša, koji ih postepeno vodi prema zacrtanom cilju. Evo kako on postupa!

Neprijatelj ljudsike naravi napastuje duše na dva načina: ili ih gura otvoreno u zlo, ili ih zavarava pod vidom dobra.

U prvom slučaju nastoji ih odvući u grijeh bilo zamamljivanjem na užitke ili na svjetske časti i priznanja, bilo strahom pred mukom i ljudskim obzirom. Tako on redovito napastuje one koji su još na početku puta kreposti, te se nalaze tek na Putu čišćenja. Njima, dakle, dostaju pravila prvog dijela duhovnih vježba. Pravila drugog dijela više bi im škodila nego koristila, barem redovito uzevši.

Što se tiče duša koje su više napredovale u kreposti, davao, kad vidi da kod njih neće uspjeti, ako im otvoreno pokaže lošu stvar prema kojoj ih namjerava povući, iznosi pred njih stvari koje izgledaju dobre, ali su u biti zle ili vode u zlo. Nastoji ih prevariti, kad ih potiče da prigrlje prividne i lažne kreposti kao da su prave i solidne, i da drže zabludu za istinu. Za te duše Ignacije daje pravila za razlikovanje duhova u drugom dijelu duhovnih vježba. Njihova je svrha da otkriju zamke i mreže našeg neprijatelja, ne samo one krupnije, nego i one najtajnije U njima nalazimo sigurno sredstvo da te đavolske zamke na vrijeme posve osujetimo.

Prvo pravilo: »Bogu i njegovim anđelima je vlastito, da duši, kojoj pristupaju, donose pravo veselje i duhovnu radost. Od nje odstranjuju svaku žalost i svaki nemir, što ih prouzrokuje naš neprijatelj, kojemu je vlastito da se obara ina takvo veselje i na duhovnu radost iznoseći prividne razloge pune varke«.

Pravo veselje je počinak našeg srca u Bogu i u ispunjavanju Božje volje. Ono je velika pomoć u našem nastojanju oko napretka u kreposti. Zato nam ga dobar duh daje, dok se zao duh protiv njega svim silama bori, i to ne otvoreno, nego varkama, izmišljotinama i prepredenošću.

Dok su ideje, što nam ih dobar duh udahnjuje, jasne, jednostavne i gotovo prirodne, dotle one, što dolaze od zloga duha, u sebi su zamršene, pune lukavštine i smicalica. One ne vode k cilju nego nas povlače stranputicom.

Đavao nastoji ubaciti u dušu žalost i dosadu, da je na taj način zahvati klonulost. Kada duša padne u klonulost, onda će je on lako dovesti i do svojevoljnog zanemarivanja pojedinih duhovnih vježba, što joj inače pomažu na putu savršenosti. Kad je dovede do tog zanemarivanja, onda je još samo korak do grijeha.

⁶ Nav.dj. str. 238.

⁷ A. Brou, *Sant Iganio maestro d orazione*, Rim, str. 220.

Koliko je duhovna žalost opasna, to je svaki od nas mogao već osjetiti, kao i pozitivne plodove duhovne radosti. Stoga se moramo truditi i moliti da sačuvamo duhovnu radost, a čuvamo se i borimo protiv duhovne žalosti.

Drugo pravilo: »Jedini Bog, naš Gospodin, može i bez prethodnoga uzroka udijeliti duši utjehu, jer samo on može ući u dušu, iz nje izaći i njome pokretati, te je poticati na ljubav prema svome Božanskom Veličanstvu. Bez uzroka ovdje znači: bez prethodnoga osjećaja ili spoznaje kojeg predmeta koji bi djelovanjem našeg razuma i volje zaokupio dušu utjehom«.

Duša je možda prije toga bila uronjena u duhovnu žalost, osjećala se bespomoćnom i kao da ju je počeo obuzimati očaj; i eto, kao u jednom času ona se smiri, ohrabri, ispuni radošću, snagom i dobrom voljom, a da sama ne bi znala reći kako je došlo do te nagle promjene. Takve slučajeve vrlo često susrećemo u povijesti svetaca. Takva se je promjena zbila u duši svetog Franje Saleškog nakon teških skrupula, koji su ga strašno i dugo mučili.

Za takve časove dobro je moliti, a kad nastupe, valja ih što bolje iskoristiti da se obnovimo u duhovnoj revnosti i u oduševljenju za Božje kraljevstvo na zemlji. Nikada ne smijemo dopustiti da nam ti časovi prođu u jalovom čuvstvovanju. Gospodin nam ih daje da nas potakne na akciju bilo u izgradnji samih sebe, bilo u radu za spas drugih duša.

Treće pravilo: »Uz prethodni uzrok može dušu tješiti dobar i zao duh, no svaki u svoju svrhu. Dobri anđeo tješi, da duša napreduje od dobra na bolje. Zao duh ide baš za protivnom svrhom, da je zatim povuče u svoje opake namjere i konačno upropasti«.

Evo važne opomene drugog dijela duhovnih vježba! Utjeha, što je može osjetiti duša dobre volje, može dakle doći ne samo od dobrog duha, nego i od zlog. Ali kako ćemo upoznati od kojega je duha? Po cilju, prema kojem nas ona vuče. Utjeha, što dolazi od zlog duha, donosi duši najprije manje dobra, zatim zlo, i sve dok je ne dovede do grijeha i do vječne propasti. Zla je nakana zlog duha već od početka usmjerena prema našoj propasti, a đavolska se zloća ne zaustavlja u svom djelovanju sve dok ne postigne konačni cilj. Važno je, dakle, da ne dopustimo bilo kakav nazadak u duhovnom životu, pa čak ni onaj koji može ići od boljega na dobro. Jer ako dopustimo da đavao osjeti kako uspijeva, ne možemo znati gdje će to završiti.

Utjeha dobrog anđela unosi u dušu osjećaj poniznosti, nepouzdanja u svoje sile, razboritu šutnju o Božjim darovima. Zli duh, naprotiv, budi u duši samodopadnost, hvalisanje, želju za pohvalama i priznanjima, nadutost i taštinu.

Dobri nas anđeo potiče da tražimo sreću i radost u Bogu, da smo spremni na poslušnost, na posao, na žrtvu, zajednički život i dužnosti svoga zvanja. Zli duh udahnjuje samoljublje, koje sve usmjeruje na sebe, svojeglavost, traženje vlastitih užitaka i časti, te sklonosti prema posebnostima.

Četrto pravilo: »Zlu je anđelu, koji se zna pretvarati u anđela svjetla, svojstveno, da prigodom ulaska u dušu daje joj misli slične onima bogoljubne duše. Ali on izlazi ostavljajući joj svoje misli. Isprva običava udahnuti dobre i svete misli koje se pristoje pobožnoj duši. No zatim malo pomalo gleda kako će doći do cilja, što ga želi postići zavodeći dušu u svoje potajne zamke i zle namjere«.

Nakon što nam je sveti Ignacije pokazao zlu svrhu, što je đavao postavlja u utjehama koje pribavlja dušama dobre volje, u četvrtom nas pravilu upozna sa sredstvom, što ga naš neprijatelj upotrebljava za tu svrhu.

Kad se koja duša dade revno na krepost, đavao gonjen svojom bijesnom mržnjom i zavišću, ne propušta a da ne bi tu posredovao svojim zastrašivanjima koja bi trebala olakšati zavodenje. Svom pomnjom nastoji upoznati njezine dobre i slabe sklonosti. Najprije joj nastoji udahnuti čuvstva koja su posve u skladu s njenom pobožnošću, zatim oslanjajući se na njezino sebeljublje, što ga vješto raspiruje, udahnuje joj neke pretjeranosti u pokorama, u pobožnostima i djelima, ili je potiče da ublaži svoj način života pod izgovorom zdravlja, ili se utječe drugim lukavštinama. Uvijek kod zavodenja pazi na to što više godi naravi, navikama, sklonostima, značaju dotične osobe. Tako je malo pomalo upropašćuje, a da ona toga pravo i ne opaža kako je počela popuštati od prve revnosti i skretati s pravog puta. Nakon toga će je potaknuti na tvrdoglavost u njezinom načinu gledanja na stvari i na neposlušnost ... I ako se takova siromašna duša pusti varati obmanama neprijateljevima i pristaje na njegovo zavodenje, tko bi mogao predvidjeti u kakve se pretjeranosti neće upustiti.

Jedna je zamka, kojom se đavao često služi, da navede dušu na to kako bi čuvstvo neke kreposti smatrala za samu krepost. On tako npr. nekoj duši udahnuje čuvstvo poniznosti i kod toga je uvjerava da je vrlo ponizna. Dapače joj daje da kuša veliku slast u promatranju svoje niskoće, ali je u isto vrijeme potiče da se povuče u samu sebe i tu se divi svojoj tobožnjoj poniznosti. I tako hrani njezino sebeljublje i ispunja je ohološću, a da ona toga nije ni svjesna.

Drugo će duši udahnuti čuvstva vrlo nježne ljubavi prema Bogu, spojena katkada sa slatkim suzama, a onda će je poticati da se povuče u samu sebe, kako bi što dulje sačuvala ta čuvstva. Nakon toga uvjeravat će je da je vrlo mnogo napredovala u kreposti. Duša će se početi sama sebi diviti i pretpostavljati se drugima ...

Koji put on će kreposnu dušu uznemirivati sramotnim napastima, ne toliko radi toga da ona na njih pristane, nego želeći na taj način u nju ubaciti potištenost i žalost, te strah da ju je Bog ostavio ...

Ima duša koje je đavao pridobio nagovorivši ih na prijateljstvo, u početku čisto i sveto, ali koje je on znao dovesti do toga da se je posve neprimjetno izrodilo u prenježna naravna čuvstva, odakle su proizašle jake napasti, a koji put dapače i veliki posrtaji.

Peto pravilo: »U svojim željama i planovima moramo s velikom pomnjom ispitivati slijed i kretanje svojih misli. Ako je dobar početak, sredina li konac, i ako smjera na ono, što je u svakom pogledu dobro, onda je to znak da dolazi od dobrog anđela. No ako tijekom misli, što, nam ih udahnuje anđeo, na koncu bude zla stvar ili stvar koja rastresuje dušu, ili ako je stvar manje dobra od one, koju je duša prije bila odlučila da će je izvesti, ili ako dušu slabi i uznemiruje ili smeta otevši joj mir, što ga je prije posjedovala, onda je to jasan znak da ta misao dolazi od zloga duha, neprijatelja našeg napretka i vječnog spasenja«.

Dosta je da jedna stvar bude zla da se neprevarljivo može zaključiti, kako ju je nadahnuo zli duh. No nije dosta da stvar bude dobra sama u sebi te budemo sigurni kako dolazi od dobrog duha. Jer katkada mogu dobre stvari biti zapreka boljima. Neki je plan nadahnut od dobrog duha, kada je nakana prava i čista, kada je djelovanje u njoj samoj časno i sveto, te kada ne odvraća ni od onoga, što je korisnije, ni od onoga, što je savršenije u dužnosti, gledajući i na osobu i na okolnosti. Sama dobra nakana ne odaje sigurno dobrog duha. Ako ono, što se je poduzelo, dapače i s dobrom nakanom, malo pomalo iz duše odnosi mir i tišinu, što ju je ona do tada osjećala, a unosi u nju smetenost, uzrujanost i nemir, to je nesumnjiv znak da dolazi od zlog duha. Svi planovi spojeni s nemirom i žurbom moraju biti sumnjivi i ne smijemo se u njih pouzdavati. Treba također gledati ikako tjeran od zlog duha, svaki takav plan, premda u sebi uzvišen, dušu baca izvan vršenja dužnosti njezina zvanja. Tako isto izreke, koje u sebi kriju uvjet, a uznemiravaju dušu, dolaze od đavla, kao npr. da se

ja nađem u toj i toj neprilici, što bih učinio? Na takve izreke ne treba uopće ništa odgovarati niti se zaustavljati na toj vrsti misli, što ih neprijatelj unosi da nam oduzme pouzdanje u Boga i baci nas u nemir i malodušnost. Pouzdajmo se u Boga koji je vjeran i koji neće nikada ostaviti one koji traže samo to da se njemu svide.

Šesto pravilo: »Pošto smo svoga neprijatelja zatekli i upoznali po njegovu zmijskom repu i po zloj namjeri, na koju nas želi zavesti, bit će od koristi onome koji je napastvovan, ako nakon toga razmotri slijed dobrih misli, što mu ih je pružio zli duh, i ako razmotri njegov početak i neprijatelj evo nastojanje da duša malo pomalo izgubi onu duhovnu slast i radost, u kojoj se je prije nalazila, dok je napokon ne navede na ono što je namjeravao. Upoznavši i zapamtivši to iskustvo, ubuduće neka se čuva od običajnih neprijateljevih prijevara.«

U tom nas pravilu sveti Ignacije uči, kako ćemo se okoristiti i samim neprijateljevim varkama i iz vlastitog iskustva da naučimo boriti se u budućim njegovim navalama.

Sedmo pravilo: »Kod duše koja napreduje od dobra na bolje, dobri će se anđeo dotaknuti nutrine blago, ljupko i ugodno, poput kaplje vode, što prodire u spužvu. Zli će je se duh dodirnuti žestoko, bučno i nemirno, kao kaplja vode kad padne na kamen.

Koji idu od zla na gore, njih se spomenuti dusi dotiču obratnim načinom. Razlog je tome taj, što je duša prema tim anđelima ili u sličnom ili u protivnom raspoloženju. Jer kada duša nije slično raspoložena, onda u nju ulaze dusi s bukom, tako te se njihov dolazak lako osjeti. A kada je duša anđelu slično raspoložena, onda će on k njoj ući tiho i mirno kao u svoj stan i na otvorena vrata«.

Već smo to promatrali u pravilima za razlikovanje duhova u prvom dijelu duhovnih vježba. No ovdje nalazimo potpunije tumačenje kako postupaju razni dusi.

Osmo pravilo: »Kada duši utjeha dođe bez uzroka, makar tu i ne bilo prijevara, jer dolazi od Boga, kako je rečeno u drugom pravilu, ipak duhovna osoba, kojoj Bog šalje takvu utjehu, mora s velikom pomnjom paziti i razlikovati pravo vrijeme same utjehe od vremena, koje za tim slijedi, i za koje duša još ostaje gorljiva, tj. jednako osjeća Božju naklonost i tragove prijašnje utjehe. Jer od posljedica prijašnjih pojmova i sudova duša svojim umovanjem zna stvoriti razne odluke i osnove, koje ne dolaze neposredno od Boga. I zato valja ih dobro pretresti prije nego što će uz njih pristati i prije nego što će ih početi provoditi u djelo«.

Predmet ovog, kao i ostalih pravila ovog dijela duhovnih vježba, vrlo je visok. S druge strane, svaka zabluda u takvom predmetu može imati velike štete za dušu. Zato je potrebno u najviše takvih slučajeva uteći se za svjetlo i savjet kojem iskusnom i razboritom duhovnom vodi. Ali nadasve je važno da budemo vjerni Isusovoj preporuci: »Bdijte i molite se da ne padnete u napast. Duh je, istina, spreman, ali je tijelo slabo« (Mt 26,41).

Ova pravila za razlikovanje duhova ne bi nikako smjela ostati po strani u našem svagdanjem duhovnom životu nakon duhovnih vježba. Stoga će biti dobro da ih temeljito upoznamo i njima se poslužimo danom zgodom.

Želimo naglasiti samo dvije stvari vezne uz pravila razlikovanja duhova sv. Ignacija: 1. na duhovne utjehe i 2. na želje i namisli za budućnost.

1. Pravila za duhovne utjehe. – a) Dobri se duh poznaje po tome što duši kojoj se približuje daje pravo duhovno veselje, onakvo koje prati mir.

Zli duh narušava to veselje posebnim razlozima, kojekakvim suptilnostima, iluzijama: mogli bismo reći kao kakav lukavi advokat koji brani krivu stvar.

To se pravilo temelji na činjenici da je Bog začetnik mira dok davao ubacuje nemir u dušu da je oslabi.

b) Jedini Bog može dati duši pravu utjehu bez ikakvog uzroka koji bi joj prethodio i koji bi bio u stanju da je proizvede: jer jedini On može prodrijeti u dno duše da je privuče i okrene prema sebi.

Velimo da utjeha nije imala nikakva prethodnog razloga ako se ništa nije pojavilo što bi je moglo izazvati.

Tako je duša na primjer sva bila u tuzi i žalosti kad li se najednom osjeća sretnom, punom veselja, snage i dobre volje: takav je bio slučaj sa sv. Franjom Saleškim nakon žestokih skrupula koji su ga spopadali.

c) Kad je kakav uzrok prethodio utjesi, onda ono može dolaziti od dobrog i zla duha; ona dolazi od dobrog duha ako je duša nakon toga još jasnije spoznala i još postala jača prema dobru.

Ako se javlja iza toga mlitavost, klonulost, ljubav prema užitku ili časti ili preuzetnost, tada dolazi od zloga duha. Ili drugim riječima po plodovima raspoznavemo drvo.

d) Pozna se zli duh i po tome što se pretvara u dobroga duha svijetlosti da uđe najprije u osjećaje pobožne duše i da završi konačno tako da joj inspirira svoje vlastite. Tako na primjer kad on vidi da je neka duša usmjerena prema izvjesnoj kreposti, on joj najprije sugerira čine koji su u skladu s tom kreposti i sa njezinim dispozicijama u njoj. Zatim, računajući na njezinu samodopadnost, sugerira joj osjećaje taštog uživanja ili preuzetnosti da je pretjerala u svojim pokorama, da bi je iza toga doveo do malodušnosti ili joj sugerira neka olakšanja u njezinom načinu života pod izlikom zdravlja ili studija. Tako je on malo po malo upropašćuje.

2. Pravila obzirom na želje i namisli. - a) U svojim željama, namislima, moramo dobro ispitati da li početak, sredina i konac smjera prema dobru. Jer ako bilo u kojem od ovih momenata ima nešto zla što nas rastresa ili što je manje dobro nego što smo si mi već predložili ili ako želje uznemiruju našu dušu, ako je smućuju i slabe, to je znak da dolaze od zloga duha, neprijatelja našeg napretka i neprijatelja našeg vječnog spasenja.

Razlog tome leži u tome što je potrebno da nijedan posao, da bude dobar, ne smije u sebi imati ništa protivna volji Božjoj ili duhovnom dobru duše. Ako se dakle u bilo kojem od ovih elemenata vidi neka pogreška, to je onda znak da je od zloga duha!

b) Kad smo jednom otkrili da se radi o utjecaju zlog duha, korisno je dobro promisliti i pronaći kako se je malo po malo zli duh uvukao u dušu da je smuti i da je pokuša navesti na zlo. To će nam iskustvo kasnije sjajno poslužiti da izaberemo sredstva da se u buduće čuvamo protiv zamka našeg neprijatelja.

c) Ima još jedno pravilo koje je izvedeno iz samog načina djelovanja dobrog i zlog duha: Prvi (dobro) djeluje u duši tiho i polako u duhovnom napredovanju, kao što rosa koja se polagano uvlači u spužvu. A drugi djeluje naglo i bučno, kao kad nagli pljusak padne na kamen.

d) I onda kad utješenje dolazi od Boga, treba znati razlikovati samo vrijeme u koje ono dolazi od vremena koje slijedi iza toga. U prvom vremenu čovjek radi pod utjecajem milosti. U drugom vremenu, naime poslije utjeha koje je primio, čovjek stvara odluke i nacрте koji nisu neposredno nadahnuti od Boga i koje dosljedno tome moramo brižljivo ispitati prema predašnjim pravilima.

3. Uz ova pravila, koja je označio sv. Ignacije, možemo ih nadodati još nekoliko koja slijede iz onoga što smo rekli u putu čišćenja:

a) Težiti k savršenosti najedanput, vježbajući se u krepostima koje se vide, želeći se time isticati nad drugima, sve je to oznaka zloga duha, jer dobar duh nas bez sumnje vodi prema visokoj savršenosti, ali takvoj koja se daje spojiti s našim staleškim dužnostima i s poniznim i skrovitim životom.

b) Preziranje sitnica i želja da se posvećujemo u velikim stvarima nisu oznaka dobrog duha, koji nas nuka na vjerno ispunjavanje staleških dužnosti i malih kreposti: "ni jedan zarez ni jedna točka neće ispasti iz zakona, dok se sve ne ispuni".

c) Uživavanje u samomu sebi kad mislimo da smo učinili neko dobro, želja da nas cijene radi naše pobožnosti i kreposti, protivi se kršćanskom duhu koji traži prije svega da se sviđa samo Bogu: "Kad bih se ljudima sviđao, ne bi bio sluga Kristov". Tako se protivi duhu Božjem i lažna poniznost, koja sama o sebi govori zlo zato da je netko hvali ili lažna blagost, koja na koncu konca ide za tim da se dopadne ljudima.

d) Tužiti se, biti nestrpljiv, klonuti u poteškoćama i u duh. suši, to je oznaka ljudskoga duha. Duh nas Božji vodi naprotiv prema tome da ljubimo Križ, da budemo strpljivi, siromašni i da se u poteškoćama i rastresenostima opremo molitvom.

Razlikovanje duhova kao i svaka druga stvarnost u duhovnom životu može biti zadobiveno i uliveno. Prvo je ono redovito i to je pravo duhovno umijeće i to jedno od najtežih i najkorisnijih u duhovnome životu. Ono se sastoji u spretnosti istraživanja porijekla i učinaka različitih pokreta koji se događaju u duši i sučeljavanja tih istih sa pravilima i načelima Duha Svetoga objavljenim u Svetom Pismu i onima iz kršćanske posebno svetačke tradicije. Cilj svega toga spoznati da li ti pokreti u duši dolaze od Boga, od đavla ili vlastite mašte.

Glavna sredstva za postići zadobiveno razlikovanje duhova, uz ozbiljno nastojanje oko života u milosti Božjoj i vlastitoga duhovnoga rasta te iskustva koje se pri tome stječe su molitva. Sami studij duhovnoga života nije dovoljan nego treba imati ozbiljan molitveni život po kome Duh Sveti daje svijetlo te vjernik vođen krepošću razboritosti i darom savjeta razlučuje duhovne poticaje i učinke u duši.

Ukoliko vjernik, a posebno svećenik kome je dar razlikovanja potrebniji zbog posebne službe u korist duša, ozbiljno ustraje u molitvi ali i proučavanju Svetog Pisma, crkvenih otaca, svetačke tradicije i klasičnog katoličkog duhovnog nauka te nastoji odstraniti i zapreke na putu razlikovanja duhova onda Bog često daje i uliveni dar razlikovanja duhova. Po ovom posebnom daru Duha Svetoga kao po nekoj duhovnoj intuiciji vjernik razlučuje tko pokreće dušu kao i učinke toga.

Zapreke koje treba odstranjivati u duši da bi se razvijao dar razlikovanja duhova su neka vrsta duha samodostatnosti po kojoj se pada u nedostatak sučeljavanja s drugima, i ostaje se navezan na vlastiti sud i prosudbu. Druga zapreka je pretjerana navezanost na osobe koje se duhovno vode te to potamnjuje duhovni pogled na put osobe koja se vodi često ne želeći uvidjeti pravo stanje stvari. Nije dobro biti brzoplet u sudovima, sitničariti u nebitnim stvarima, nego treba imati povjerenja u Boga i Gospin zagovor te voditi osobu do zrelosti, učiti je mudrosti kršćanskoga života, voditi do samostalnosti i mogućnosti da sama odlučuje na svome duhovnome putu.

Klasičan svetački i katolički nauk uči da tru duha mogu pokretati dušu, Božji Duh, đavolski i čisto ljudski. Utjecaj ovih pokretača u duši se miješa na tisuću načina. Očigledno da Duh Božji i đavolski ne mogu istovremeno pokretati dušu kada čini dobro vršeći volju Božju. Duh Božji i ljudski duh mogu istovremeno pokretati dušu koja čini dobra i čestita djela. Đavao se često služi poticajima i slikama duha svijeta kako bi dušu zaveo i naveo na grijeh.

Sada ćemo iznijeti klasičan katolički nauk o znakovima raspoznavanja utjecaja Božjeg, đavolskoga i ljudskoga duha na ljudsku dušu⁸. Neki puta ovi duhovi se miješaju u djelovanju na dušu te treba biti jako oprezan u razlikovanju.

Znakovi djelovanja Božjeg duha:

Znakovi djelovanja Božjeg duha na razum:

1. Bog je u sebi istina i duši nadahnjuje samo istinu, dakle ako netko govori da je nadahnut a ono što tvrdi nije u skladu sa Svetim Pismom, istinama vjere naukom Crkve očito da ga ne nadahnjuje Bog.
2. Bog nikada ne nadahnjuje o beskorisnim stvarima, neplodnim i ispraznim. On uvijek potiče dušu na važne stvari za rast u vjeri.
3. Bog je svijetlo i njemu nema tame, njegova nadahnuća prosvjetljuju, pa čak i onda kad se radi o kušnjama tamnih noći potiče dušu da želi duhovni rast, podnosi kušnje iako ne poznaje odmah i izravno njene uzroke ni učinke.
4. Bog potiče dušu na poučljivost, duša spoznaje i prihvaća svoje ne znanje o duhovnom putu te je spremna prihvatiti savjet duhovnika i drugih duhovnih osoba. Ova poučljiva poslušnoj je jedan od najboljih znakova da dušu potiče i vodi Duh Božji.
5. Duh Božji potiče na diskreciju, razboritost, pravičnost i promišljenost u svojim djelima. Duša tada ne pretjeruje, ne čini i ne sudi olako, nije nesmotrena i ishitrena u odlukama.
6. Bog potiče dušu na ponizne misli, vodi je prema spoznaji vlastite bijede i ništavila, ali bez da je to dušu vodi u depresiju i očaj.

Znakovi djelovanja Božjeg duha na volju:

1. Bog potiče na mir. Mir je jedan od plodova Duha Svetoga i uvijek je prisutan kada Bog djeluje u duši.
2. Duboka i učinkovita poniznost povezan sa niskom misli u sebi o samome sebi, što je jedan od najvećih znakova da Bog vodi dušu. Bez ove poniznosti ne treba dalje istraživati jer je duša negdje prevarena i ne vodi je dobri duh.
3. Povjerenje u Boga i nepovjerenje u samoga sebe je posljedica ove poniznosti. Duša ne može računati na samodostatnost te se prepušta i predaje Bogu znajući da ne može ništa postići samo svojim silama.
4. Volja poučljiva, lako se podlaže i vjeruje. Ovo stanje duše se sastoji u spremnosti volje da se podloži Božjim nadahnućima i pozivima, a odražava se i u spremnosti da se slijedi savjet duhovnika, poglavara.
5. Iskrenost i čistoća nakane u djelovanju, duša vođenja Božjim Duhom traži slavu Božju, želi u potpunosti vršiti volju Božju bez primjesa ljudskih egoističnih nakana i interesa.
6. Strpljenje u patnjama duše i tijela. Duša strpljivo podnosi muke, to ne znači da nema trenutke slabosti, nego se radi o dominantnom stanju duše.

⁸ Royo Marin, *nav.dj.* st.1012 – 1022.

7. Spremnost umiranja sebi i posvećenja nutarnjih nagnuća. To je ona spremnost nositi svoj križ s Kristom.
8. Iskrenost, istinoljubivost i jednostavnost ponašanja su evanđeoske kreposti koje su uvijek prisutne kod osoba koje nadahnjuje i vodi Duh Božji.
9. Sloboda duha. Duša vođena od Boga ne navezuje se ni na što, pa ni na same Božje darove i utjehe. Njima se okoristi i služi ali ostaje slobodan u sebi i kada ima iskustva suhoća i tama. Isto tako duša ne navezuje na ljude ni predmete.
10. Velika želja da nasljeđuje Isusa u svemu. Duša koju potiče Duh Božjiima pred očima Krista kojeg želi ljubiti i u svemu mu ugoditi.
11. Ljubav dobrotiva, blaga i nesebična. Evanđeoska ljubav je najbolji znak još je sv. Augustin učio: „Ljubi i čini što hoćeš, nećeš pogriješiti. Bilo da govoriš, šutiš ili ispravljaš drugoga, sve čini s ljubavlju, ne može biti da nije dobro ono što se rađa iz korijena ljubavi“ (*Komentar I Iv br.7*)

Znakovi djelovanja đavolskoga duha:

Znakovi djelovanja đavolskog duha na razum:

Znakovi djelovanja đavolskoga duha su potpuno oprečni djelovanju Božjeg Duha. Ali treba naglasiti da neki puta pakleni neprijatelj preuzima izgled anđela svijetla te na početku nadahnjuje dobre stvari kako bi privremeno prikrio svoje zle namjere koje kasnije pokazuje. Duhovnik treba pomoći dušama da razotkriju đavolska nadahnuća, učiti ih odbacivati i tražiti Božju pomoć i svijetlo.

1. Nadahnjuje laži, neki puta laži pomiješane s istinom kako bi naveo dušu da mu lakše povjeruje.
2. Sugerira beskorisne i neprikladne stvari kako bi duša izgubila vrijeme u sporednim, beskorisnim, бесплодним stvarima te je na taj način udaljava od provjerene, sigurne i plodne pobožnosti.
3. Sugerira tame, uznemiruje ili prosvjetljuje lažnim svijetlom koje utječe na maštu i sjetili dio duše, svjetlo koje je bez pravih duhovnih plodova.
4. Potiče na duh tvrdoglavosti, protivljenja, presmionosti.
5. Duh indiskretnosti i ne prikladnosti, na primjer potiče na velike pokore kako bi dušu bacio u oholost, nepoštivanje liturgijskoga vremena, na primjer potiče radost na veliki petak, žalost na Božić i uskrs, kod mističnih iskustava na neprikladnost vremena i mjesta (potiče na lažne ekstaze u javnosti), potiče pustinjake da misle kako imaju poziv na život apostolata, potiče na neopsluživanje staleških dužnosti.
6. Potiče na duh oholosti, ispraznost, samodopadnost, misao o vlastitoj uzvišenosti,

Znakovi djelovanja đavolskog duha na volju:

1. Nemir, zbunjenost duše.
2. Beznađe, nepovjerenje, obeshrabrenje, ili umišljenost i lažna sigurnost, neutemeljeni optimizam.
3. Neposluh, otpor da se duša iskreno otvori duhovniku, pokore koje se čine iz vlastitih hirova, tvrdoću srca.
4. Oholost, i lažna poniznost u riječima a u duši se ima uzvišena misao o sebi i svome duhovnome putu.

5. Dvostruke nakane i ciljeve, želju da se bude cijenjen, ugledan, da se dobiju važne službe.
6. Nestrpjenje u naporima i u patnji, postojanost u zloпамćenju.
7. Nered i bunt u strastima zbog beskorisnih razloga i nerazmjerne reakcije na poticaje, zasljepljenost razuma popraćena tvrdoglavim ustrajnim nagnućima i željama za onome što nije dobro.
8. Licemjerstvo, dvoličnost, pretvaranje.
9. Navezanost na zemaljske stvari, na duhovne utjehe, na druge ljude, traženje samoga sebe.
10. Zaborav Boga, Isusa i misli na njegovo nasljedovanje.
11. Lažna ljubav i gorljivost indiskretna koja uznemiruje druge i samu dušu.

Znakovi djelovanja ljudskog duha:

Kad se radi o znakovima djelovanja ljudskog duha onda treba razlikovati pokrete koji dolaze iz ljudske naravi ranjene grijehom i ljudske naravi vođene milošću. Ljudska narav je sklon a vlastitim udobnostima i užitku, ima odbojnost i srah od patnje i poniženja. Sama po sebi nije sklona umiranju sebi, odricanju, mrtvljenju.

Kada je narav vođena milošću onda s jedne strane ona sama se oplemenjuje sve više i više a s druge prihvaća i sve one stvari koje su protivne egoističnim sklonostima usprkos svih odbojnostima koje nadvladava voljom i odlukom za vrijednostima za koje se isplati naprezati i žrtvovati.

Royo Marin donosi razlikovanje između naravnog impulsa i đavolske sugestije. Naravni impuls se događa u spontanosti djelovanja, uzrokovan je naravnim stvarima, duša doživljava poticaje pa i protivljenja sjetila koja potiču razum, i naravni impuls ostaje postojan i kad je duša ustrajna u molitvi.

Dok đavolske sugestije su nasilne za dušu, teško se mogu zapriječiti, nastaju neočekivano bez razloga, sugestije su na duh i razum potiču sjetila, nestaju nakon molitve (izuzev ako se radi o tipično kontemplativnim kušnjama ili vanrednim đavloskim utjecajima).

Znakovi za koje ostaje sumnja od koga dolaze:

Klasični priručnici katoličke duhovnost donose i neke znakove utjecaja na ljudsku dušu za koje ostaje sumnja od koga dolaze i zahtijevaju posebnu pozornost i daljni napor u razlučivanju duhova.

1. Težiti za nekim drugim staležom nakon što se već duša opredijelila.
2. Poticaji na rijetka iskustva i neredovite stvari koje su neprikladne vlastitom staležu. Kada Bog poziva na ovakve stvari onda je to ne dvoznačno, ukazuje na svoju volju po posebnim prigodama. Uvijek pri tome treba obratiti pozornost na poslušnost i poniznost osobe.
3. Željati izvanredne stvari u prakticiranju kreposti „svete ludosti“ koje su činili sveci,
4. Težnja prema velikim izvanjskim pokorama može biti sumnjiva, Bog je to tražio od nekih svetaca ali to nije redoviti put djelovanja Božje providnosti.
5. Sjetilne utjehe su nesigurne provenijencije, mogu doći od Boga, od đavla, od naše naravi. Po plodovima se razlučuju.

6. Duhovne utjehe koje su stalne i ne prekidne izazivaju veliku sumnju i jako je nesigurna njihova provenijencija. Crkveni oci uče da se Duh Božji drugačije ponaša, objavljuje se i skriva i tako pedagoški poučava i čisti dušu.

7. I same suze u kojima je duša potresena mogu dolaziti od od đavla, od naše naravi. Po plodovima se razlučuju.

8. Veliki vanredni darovi i mistični fenomeni su posebno poglavlje o čemu ćemo i govoriti.